

УДК 338.583

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА АКТИВІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПОЗАШТАТНИХ СИТУАЦІЯХ

Колмакова О.М., Білоножко М.М.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

У статті визначено основні аспекти процесу формування та активізації механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях. Для побудовання механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях наведено теоретико-методологічну базу. Проведені дослідження, які дозволяють сформуванню механізму управління витратами. Такий механізм необхідно розглядати, як комплексну систему фінансово-економічних відносин як всередині підприємства, так і з зовнішнім середовищем в умовах невизначеності з використанням підсистеми фінансово-економічних методів, підсистеми фінансово-економічних інструментів і важелів, які виступають рушійною силою механізму; інформаційного та правового забезпечення з метою оптимізації витрат підприємства і досягнення економічного або іншого позаекономічного результату. Проведений аналіз аграрного сектору економіки і дослідження специфіки сільськогосподарських підприємств, дозволяють охарактеризувати особливості механізму управління витратами на такому підприємстві.

Ключові слова: управління, витрати, механізм, сільськогосподарське підприємство, позаштатні ситуації.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки України особливе значення в системі управління сільськогосподарським підприємством набуває питання управління витратами. Оскільки вплив на підприємство мають як і зовнішні так і внутрішні фактори, побудова ефективного механізму управління витратами на підприємстві повинна включати і позаштатні ситуації, які можуть виникнути на підприємстві. Це дозволить зменшити загальний рівень витрат, що являється одним із основних умов збільшення прибутку, а також є базою конкурентоспроможності підприємства. Таким чином, проблема визначення основних аспектів формування та активізації механізму управління витрат на сільськогосподарських підприємствах у позаштатних ситуаціях є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питань управління витратами проводилось такими вченими як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, І.Є. Давидович, Т.П. Карпова, Л.В. Нападовська, Ю.С. Цал-Цалко, В.М. Панасюк, О. Попов та ін. Вивчення наукових праць показало, що на даний момент методологічні і прикладні розробки механізму управління витратами вияви-

лися за рамками системних досліджень. А вже існуючі наукові розробки не адаптовані до позаштатних ситуацій, які можуть виникнути на сільськогосподарських підприємствах.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проведені дослідження показали, що основною проблемою для сільськогосподарських підприємств є формування механізму управління витратами, який би ефективно реагував на позаштатні ситуації в сучасних ринкових умовах економіки.

Мета статті. Полягає у тому, щоб визначити основні аспекти формування та активізації механізму управління витратами на сільськогосподарських підприємствах у позаштатних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Головна мета механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях полягає в створенні стійких і достатніх ресурсів для їх нормального функціонування, а в зв'язку з тим, що на роботу сільськогосподарських підприємств впливають сезонні коливання, погодні умови, економічна криза тощо, механізм повинен бути надзвичайно гнучким і рухомим. У цьому випадку він може не тільки швидко і легко адап-

туватися до мінливих умов, але і оказувати плідний вплив на організацію виробництва.

Визначимо основні аспекти процесу активізації механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях:

1. Теоретико-методологічна база процесу формування механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях.

2. Методологія механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств.

3. Особливості функціонування механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств.

Для формування механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях необхідно використовувати наступні елементи: фінансово-економічні методи управління; фінансово-економічні важелі управління; правове забезпечення процесу управління; нормативне забезпечення процесу управління; інформаційне забезпечення процесів управління.

Рис. 1. Структура поняття «механізм управління витратами»

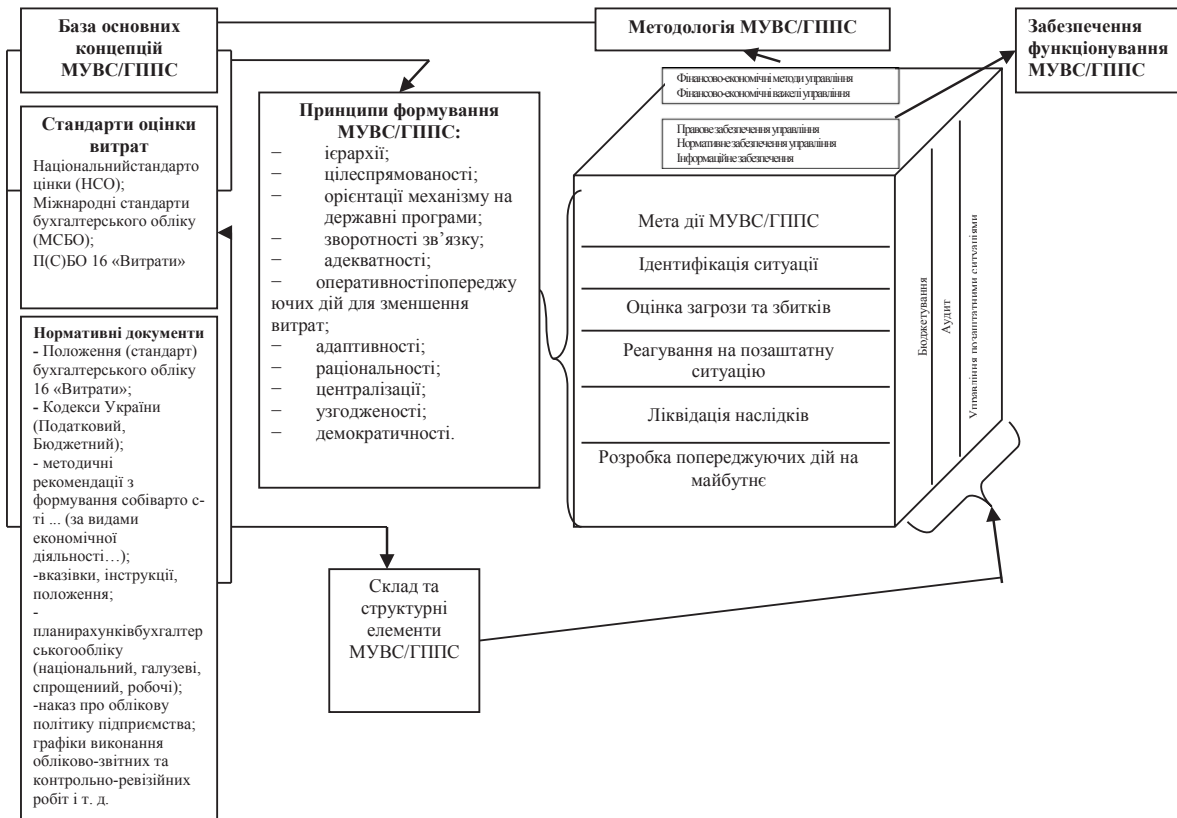

Рис. 2. Методологія механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств в позаштатних ситуаціях

Дослідження існуючих поглядів сучасних науковців виявило, що термін «механізм» розглядається з двох позицій:

– з позиції системного підходу – як система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності;

– з позиції процесного підходу – як послідовність станів, процесів, які визначають собою якусь дію, явище; призводячи до дії систему певних ланок та елементів.

Схематично представлено етапи виникнення поняття «механізм управління витратами» (рис. 1).

Тому визначення поняття «механізм управління витратами» має наступне трактування: це

система або послідовність процесів, які за допомогою сукупності способів і засобів впливають на діяльність об'єкта підприємства з метою досягнення оптимального їх розміру при максимальному значенні прибутку підприємства.

Об'єктом механізму управління витратами являються сукупність витрат підприємства, процес їх формування та зниження, а суб'єктом – керівники та спеціалісти підприємства які беруть участь у виконанні окремих функцій або елементів управління витратами. Метою формування ефективного механізму управління витратами є підвищення ефективності роботи підприємства на основі застосування заходів, спрямованих на економію всіх видів ресурсів та максимізацію

Таблиця 1

Теоретико-методологічна база процесу формування механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях

Концепції, методи, механізми та інструменти	Характеристика	Зв'язок з формуванням механізму управління витратами (ФМУВ)
Системний підхід (концепція)	Ґрунтується на теорії активних систем, яка враховує склад та сутність об'єкту управління, тобто самі витрати за видами, як системи, взаємозв'язок елементів, які орієнтовані на досягнення мети підприємства, змінюють свій стан у процесі діяльності, взаємодіють між собою під впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища для отримання оптимального результату від здійснення витрат	Дозволяє розглядати процес ФМУВ підприємств сільськогосподарської галузі як систему взаємопов'язаних елементів, на основі обліку властивостей системи, її складових та синергетичного ефекту
Стратегічний менеджмент (концепція)	Управління, яке базується на цілепокладанні, формуванні та реалізації стратегій, направлених на досягнення поставлених цілей, оптимізація витрат, а найбільш важливими з яких являється максимізація вартості підприємства	Сприяє реалізації ФМУВ підприємств сільськогосподарської галузі. При ефективній реалізації ФМУВ в подальшому перспективи розвитку сільськогосподарського підприємства за рахунок зниження витрат в довгостроковому періоді в ринкових умовах
Концепції управління витратами	Різноманітність теоретичних положень концепцій управління витратами дає можливість обрати той метод управління, який забезпечить ефективність ФМУВ та реалізувати свою стратегічну мету	Забезпечує прямиий зв'язок з процесами управління витратами на всіх рівнях виробництва на сільськогосподарських підприємствах, а також являються частиною ФМУВ
Управління надійністю (метод)	Управління, що базується на виявленні причин порушення надійності роботи підприємства, яке дає можливість врахувати такі порушення та розробити механізм реагування	Сприяє збільшенню фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, виявленню специфічних ризиків порушення надійності підприємства
Бюджетування (механізми)	Бюджетування – це механізм управління витратами на основі бюджету окремих підрозділів, а також розроблення бюджетів з метою визначення обсягу та складу витрат, забезпечення покриття цих витрат фінансовими ресурсами з різних джерел. Загалом це не лише складання бюджетів, а і їх виконання, контроль та аналіз відхилень	Сприяє реалізації функцій антикризового управління, направленою на фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств. Являється управлінською технологією, яка сприяє виробленню й прийняттю таких рішень, що забезпечують підприємству високу ефективність ФМУВ, а також конкурентоздатність на основі раціонального використання усіх видів ресурсів
Внутрішній аудит (механізми)	Головне завдання внутрішнього аудиту ідентифікувати та оцінити ризики, недоліки в управлінні підприємством і надати рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності систем і процесів	Забезпечує систематичність контролю, попереджує порушення нормальних умов функціонування сільськогосподарського підприємства. Сприяє реалізації антикризового управління, направленою на фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств
Управління ризиками (інструментарій)	Управління, яке базується на ідентифікації, моніторингу та мінімізації ризиків, дозволяє мінімізувати витрати	Дозволяє виявити і нівелювати ризики, котрі властиві ФМУВ. Забезпечує ефективне виконання поточних завдань сільськогосподарського підприємства, шляхом виявлення відхилень і недоліків, а також зниження рівня втрат, щоб фактичні результати яконайбільше відповідали очікуваням

віддачі від них, при умові збереження, або підвищення якості продукції (робіт, послуг).

Для побудовання механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств визначено теоретико-методологічну базу (табл. 1).

Механізм управління витратами сільськогосподарських підприємств необхідно розглядати, як комплексну систему фінансово-економічних відносин як всередині підприємства, так і з зовнішнім середовищем в умовах невизначеності з використанням підсистеми фінансово-економічних методів, підсистеми фінансово-економічних інструментів і важелів, які виступають рушійною силою механізму; інформаційного та правового забезпечення з метою оптимізації витрат підприємства і досягнення економічного або іншого позаекономічного результату. Проведені авторами дослідження дозволять сформулювати механізм управління витратами та проведення внутрішнього контролю, з метою підвищення ефективності підприємств, ключові елементи якого відображені на рис. 2.

При заданому складі елементів організаційної системи і її структури, особливості функціонування механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств визначаються завданням наступних показників:

1. Цільові функції елементів системи (математичне моделювання управлінських явищ та процесів).

2. Процедура прийняття рішень, алгоритм мінімізації витрат та збитків від настання позаштатних ситуацій.

3. Підпорядкування елементів організаційної системи.

4. Спрямування інформаційних потоків між елементами системи.

Слід зазначити, що застосуванню того чи іншого методу передують техніко-економічне обґрунтування, що показує економічну ефективність його реалізації. Якщо ефект відсутній, то метод в цьому вигляді не впроваджується. Таким чином, при реалізації будь-якого з вищенаведених методів завжди з'являється економічний ефект, і, отже, відбувається оптимізація функціонування господарюючого суб'єкта.

Важливе значення при розробці механізму управління витратами має галузева приналежність підприємства і умови функціонування конкретного підприємства, що дозволить в більшій мірі врахувати особливості механізму управління витратами даного господарюючого суб'єкта. Проведений аналіз аграрного сектору економіки і дослідження специфіки сільськогосподарських підприємств, дозволяють охарактеризувати особливості механізму управління витратами на такому підприємстві:

– необхідність управління витратами на всіх рівнях управління: стратегічному, тактичному і оперативному, викликана тривалістю виробничого циклу сільськогосподарської продукції;

– труднощі в плануванні витрат зумовлені тим, що головним засобом виробництва є земля і біологічні фактори – рослини і тварини. Виробничі процеси тісно переплітаються з біологічними, на результати яких великий вплив мають погодно-кліматичні умови. Головний засіб – це земля, тому що вона є незамінним засобом сільськогосподарського виробництва. Використову-

ється і відновлюється лише її родючість, тобто здатність забезпечувати рослини поживними речовинами, необхідними для їх росту. Тому непервинний традиційний спосіб планування, заснований на нормативах;

– складність у розподілі витрат по видах і нарахуванні витрат також обумовлена, тим що виробляється багато видів продукції рослинництва і тваринництва з використанням технологічних процесів різної тривалості за часом, варійованими від декількох тижнів до декількох місяців, що негативно відбивається на процесі її відтворення через те, що витрати на виробництво здійснюються зараз, а дохід тільки через кілька місяців, а по озимим культурам навіть через рік. Виробничі ресурси, що використовуються в процесі відтворення продукції та доходу, мають натурально-речову і вартісну форми. У натуральній формі вони цілком беруть участь у виробництві продукції, в вартісній – частково (основний) і повністю (оборотний капітал) в формуванні вартості виробленого продукту і послуг, що надаються;

– труднощі, пов'язані з розподілом накладних витрат, викликані тим, що витрачаються кошти, за винятком робочої і продуктивної худоби і багаторічних насаджень, які не відтворюються в сільському господарстві, а тільки на промислових підприємствах – машини та обладнання, будівлі, споруди та передавальні пристрої, і будівельних організаціях, за винятком зводяться господарським способом. Вони в сільському господарстві використовуються і відшкодовуються за рахунок виручки від реалізації виробленої продукції. Оборотні кошти – вихідна сировина, матеріали, мінеральні добрива, різні отрутохімікати, енергоносії – купуються на відповідних промислових підприємствах, в процесі виробництва вони витрачаються і заповнюються за рахунок виручки. Але поряд з цим оборотні кошти, такі як насіння вирощуваних культур, корми, тварини, птиця, відтворюються в сільському господарстві в обсягах, що забезпечують безперервне відтворення матеріальних благ (кінцевого продукту) для населення та сировини для переробної промисловості.

Таким чином, в сільськогосподарській галузі процес відтворення здійснюється інвестуванням грошового капіталу у виробничі ресурси (продуктивний капітал) і оцінюється кількістю виробленої продукції, отриманої виручки і віддачею вкладеного капіталу. Відтворювальні процеси в сільському господарстві здійснюються за допомогою продуктивного капіталу, оцінка ефективності використання якого визначається показниками: виробництво видів продукції в натуральному вираженні і оцінка як авансованого, так і використаного капіталу через виручку від реалізації виробленої продукції, прибуток і рентабельність виробництва і продуктивного капіталу.

Механізм управління витратами передбачає застосування певних методів та інструментів, за допомогою яких вивчають витрати та досліджують їх поведінку. Моделі і методи управління витратами дають можливість значно розширити рамки застосування оптимізаційного підходу до управління сільськогосподарських підприємств, істотно підвищити ефективність управління ними.

Висновки і пропозиції. Визначення основних аспектів процесу формування та активізації ме-

ханізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях дозволить побудувати дієвий механізм оптимізації витрат в умовах невизначеності. Управління витратами як цілеспрямована зміна з метою оптимі-

зації може і повинна стосуватися в загальному випадку всіх перерахованих параметрів. В подальшому мають бути розроблені основні принципи дії такого механізму, формалізовані основні елементи системи та показники цільових функцій.

Список літератури:

1. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практ. посібник. – К.: Лібра, 2011. – 840 с.
2. Давидович І.Є. Управління витратами: навч. посібн. / І.Є. Давидович. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
3. Карпенко О.В. Управлінський облік: навч. посіб. / О.В. Карпенко, Д.В. Карпенко – К.: «Центр учбової літератури», 2012.
4. Система управління витратами на промисловому підприємстві [Електронний ресурс] / А.А. Балан, А.В. Крищенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3(13). – С. 43-49. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>

Колмакова Е.Н., Билоношко М.М.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ И АКТИВИЗАЦИИ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ РАСХОДАМИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В НЕШТАТНЫХ СИТУАЦИЯХ

Аннотация

В статье определены основные аспекты процесса формирования и активизации механизма управления расходами сельскохозяйственных предприятий в нештатных ситуациях. Для построения механизма управления расходами сельскохозяйственных предприятий в нештатных ситуациях приведена теоретико-методологическая база. Проведены исследования, которые позволят сформировать механизм управления расходами. Такой механизм необходимо рассматривать как комплексную систему финансово-экономических отношений как внутри предприятия, так и со внешней средой в условиях неопределенности с использованием подсистемы финансово-экономических методов, подсистемы финансово-экономических инструментов и рычагов, которые выступают движущей силой механизма; информационного и правового обеспечения с целью оптимизации расходов предприятия и достижения экономического или иного внеэкономического результата. Проведенный анализ аграрного сектора экономики и исследования специфики сельскохозяйственных предприятий, позволяют охарактеризовать особенности механизма управления расходами на таком предприятии.

Ключевые слова: управления, расходы, механизм, сельскохозяйственное предприятие, нештатные ситуации.

Kolmakova O.M., Bilonozhko M.M.

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

BASIC ASPECTS OF THE FORMATION PROCESS AND THE ACTIVATION MECHANISM OF MANAGEMENT EXPENSES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN SUPERNUMERARY SITUATIONS

Summary

The article concerns the basic aspects of the process and activation mechanisms of management expenses of agricultural enterprises in supernumerary situations. The theoretical and methodological framework was noted for building a mechanism of management expenses of agricultural enterprises in supernumerary situations. Examined researches will help to form a mechanism of management expenses. Such mechanism should be seen as a comprehensive system of financial and economic relationship both within the company and with the environment under uncertainty using subsystem of financial-economic methods, subsystem of financial-economic instruments and levers which are driving force of a mechanism; information and legal support with the aim of optimization expenses of enterprises and achievement of economic or other non-economic results. Investigated analysis of agricultural sector of economy and research of specific agricultural enterprises help to describe the features in mechanism of management expenses of such enterprise.

Keywords: management, expenses, mechanism, agricultural enterprises, supernumerary situations.